

КАКТУСИ - МОЇ УЛЮБЛЕНІ КІМНАТНІ РОСЛИНИ

Учень 7 класу

Вікнинської зОШ І-ІІІ ступенів

Катеринопільської районної ради

Черкаської області

Батурін Олег

Моїми найулюбленішими кімнатними рослинами є кактуси. Тому я багато цікавлюся цією групою рослин. Своєю інформацією я хочу поділитися з іншими.

Кактусові (Cactaceae) — родина сукулентних рослин порядку гвоздикоцвітих (Caryophyllales). Поширені у пустелях, вирощуються як декоративні, зокрема кімнатні, та харчові рослини. Завдяки довгому корінню та товстим стеблам кактуси збирають вологу і здатні переживати великі посухи.

Слово «кактус» походить від грец. Кактос, яке в класичній грецькій мові використовувалося для позначення одного з видів реп'яху. Карл Лінней ввів це слово як ім'я роду *Cactus* в 1737 у своїй ранній роботі *Hortus Cliffortianus*, швидше за все як скорочення від слова мелокактус, яке тоді широко використовувалося для позначення цих рослин. Сьогодні це слово в ботаніці використовується для імені родини Cactaceae — Кактусові.

Кактуси — рослини Нового Світу, тобто походять з Південної і Північної Америки, а також островів Вест-Індії. Вид *Rhipsalis baccifera* зустрічається, крім Америки, також в Африці, на Мадагаскарі і Шрі-Ланці, куди, як вважають, він був занесений перелітними птахами. Крім того, людина розповсюдив деякі види кактусів — в основному опунцієві — на всі континенти, крім Антарктиди. Вид *Opuntia humifusa* поширений у Середземномор'ї і зустрічається на узбережжі Криму, а також на півдні Поволжя.

Риса, що виділяє кактуси з інших сукулентів, — спеціалізований орган, так званий ареола (areole). Це модифікована пазушна брунька, з бруньковими лусочками, перетвореними на волоски та/або колючки. Іншою відмінною рисою кактусів є особлива будова квітки і плоду, коли істотна частина квітки та плоду є, по суті, тканиною стебла. Для всіх кактусів характерна нижня зав'язь, плід — ягода. Є ще близько десятка специфічних тільки для кактусів ознак, включаючи особливий, що не трапляється в інших рослин, пігмент квітки.

Кактуси бувають вельми різних форм і розмірів. Серед кактусів є кущі зі звичайними розвиненими листям — рід *Pereskia* — і невисокі листяні дерева — рід *Pereskopsis*. Трапляються також різноманітні епіфітні рослини з тропічних лісів — роди *Disocactus*, *Epiphyllum*, *Nattoria*, *Hilocereus*, *Selenicereus*, *Rhipsalis*. Більшість же кактусів — ксерофітні рослини, пристосовані до тривалих посушливих періодів, поширені у різних типах екосистем — в прибережних зонах, саванах, посушливих лісах, напівпустелях і пустелях, горах і альпійських луках, на висоті від 0 до 4000 метрів і від Патагонії на півдні до півдня Канади на півночі. Серед них зустрічаються багатометрові колоноподібні гіганти або розгалужені «канделябри» вагою в кілька тонн, рослини, що утворюють невисокі колючі зарості, крихітні кулясті рослини — не перевищують у дорослому стані 1,5-2 см в діаметрі, сланкі по землі колючі батоги, чи рослини, майже повністю складаються з потовщеного кореня і майже повністю сховані під землею. Розділяється на чотири підродини. Найчисленіший рід — Мамілярія. Вважається, що кактуси існували ще близько 30-40 млн років тому, коли Південна Америка і Африка були вже значно віддалені одна від одної тектонічними процесами, але Північна Америка ще не була з'єднана з Південною. Хоча викопних решток кактусів на сьогоднішній день не знайдено, вважається, що виникли вони в Південній Америці і відносно недавно — 5-10 мільйонів років тому — поширилися на північний континент.

ГРУПИ КАКТУСІВ

Підродина Перескієві (*Pereskioideae*)

Включає в себе один рід чагарників з повноцінним листям і несуккулентними стеблами. Цей рід вважається еволюційною ланкою, що з'єднує кактуси з листяними рослинами.

Pereskia bleo

Підродина Опунцієві (Opuntioideae)

Opuntia stricta

Об'єднує рослини, що відрізняються явно помітним редукованим листям, завжди присутнім у молодих пагонів, сукулентними стеблами і особливим типом шипів — «глохідіями». Глохідії — це дрібні, тендітні колючки, дуже гострі і жорсткі, забезпечені

пилчастими щербинами по всій довжині і ростуть у великих кількостях

пучками навколо ареол. Потрапляючи в травний тракт тварин, глохідії викликають сильне подразнення, тим самим захищаючи рослини від поїдання. Незважаючи на значне розмаїття форм і розмірів, всі рослини цієї підродина мають дуже схожі за формою квітки і будовою насіння. Сходи мають явно виражені сім'ядолі. Стебла зазвичай мають явно виражену сегментну будову.

Підродина Майхуенієві (Maihuenioideae)

Складається з одного роду, поширеного майже виключно в Патагонії. Рослини схожі зовні на опунцієві, але глохідії відсутні. Як і опунцієві, рослини мають крихітні — до 10 мм — довговічні соковиті — листки конічної форми, сходи дуже нагадують паростки листяних рослин.

Maihuenia poeppigii

Підродина Кактусові (Cactoideae)

Поеднує у собі решту родів кактусів. У рослин відсутнє листя в будь-якому вигляді — винятком є рудиментарне листя на квітковій трубці. Також відсутні і глохідії. Сходи мають форму кулясту або циліндричну, з

рудиментарними сім'ядолями. У підродину включені як епіфітні рослини із стеблами, що мають форму плоских листів або батогів, так і численні

Gymnocalycium baldianum

ксерофіти — кулясті, колоноподібні, сланкі, що утворюють дернини.

Кактуси, з огляду на незвичайність зовнішнього вигляду для європейців, привернули увагу ще перших колонізаторів Америки і були завезені до Європи як декоративні рослини вже у XVI столітті. Перша відома колекція

кактусів була зібрана в другій половині

XVI ст. аптекарем Морганом у Лондоні. Надалі

популярність цих рослин постійно росла, чому сприяли і біологічні особливості багатьох кактусів — невибагливість до поливу і сухості повітря (останнє істотно при кімнатній культурі), легке вегетативне розмноження. У ботанічних садах різних країн, а також в оранжереях приватних осіб були зібрані значні колекції.

ДЕЩО ПРО ОПУНЦІЇ

Опунція (Opuntia) — великий рід, що нараховує більше 200 видів кактусів, починаючи від низьких і сланких і закінчуючи рослинами розміром з дерево. Природне середовище проживання опунції в тропічних, субтропічних і помірних областях Америки (Мексика, Перу, Чилі) і на островах Галапагос. У США опунції ростуть до 50° північної широти. Представники цього виду були вивезені з Америки і тепер зустрічаються на півдні Європи і на півночі Африки. Деякі інші види зустрічаються на Канарських островах, в Азії, Австралії.

Опунція належить до багаторічних кактусів. Її стебло м'ясисте, листоподібне, членисте, має сизувато-зелене забарвлення і плоскоовальну форму. На його поверхні розташовуються ареоли, залежно від виду утримуючі великі або дрібні колючки. Багато опунцій мають глохідії — пучки крихлих, дуже тендітних крючкоподібних волосків, які болісно всмоктуються в шкіру. Як багато кактусів, опунції ростуть і розвиваються повільно, переходячи до цвітіння лише на 10–12-ий рік життя. Квітки з'являються з весни до осені

яскраво-червоного, жовтогарячого або жовтого кольорів. Плоди в кімнатних умовах на опунції утворюються дуже рідко. Це покриті колючками ягоди розового кольору, за своєю формою нагадують груші. Плоди багатьох видів опунцій їстівні, вони відомі як «індійські фігі».

Найпоширеніші види опунції

- *Опунція дрібноворсиста (Opuntia microdasys)* – кушковий кактус із сильно розгалуженим стеблом, висотою 30-50 см. Темно-зелені сегменти покриті білими ареолами з безліччю дрібних глохідій, звичайно без колючок. Влітку на пагонах розкриваються денні жовті квітки. У кімнатних умовах можуть зав'язатися і навіть дозріти подовжені або округлі червоні-лілуваті-червоні соковиті плоди.

- *Опунція темноколючковая (Opuntia phaeacantha)* – кактус із овальними або округлими плоскими сегментами до 15 см довжиною з коричнюваті-жовтими глохідіями. Квіти жовті. Стійка до холоду.

- *Опунція одягнена (Opuntia vestita)* – невеликий кактус із циліндричними стеблами і бічними члениками, що легко відламуються, і довгими помітними вогнистими волосками. Квіти дрібні яскраво-червоні.
- *Опунція Госеліна (Opuntia gosseliniana)* – кущоподібні кактуси, що утворюють компактні куртини висотою до 1 м. Стеблеподібні сегменти

тонкі, довжиною і шириною близько 20 см. Активно цвіте вже в молодому віці жовтими квітками.

- *Опунція кюрасавська (Opuntia curassavica)* – кущоподібні кактуси, часто зі стеблами, що повисають. Стеблові сегменти яскраво-зелені, довжиною до 2-5 см. Листя маленьке і швидко обпадає. Синонім: *Cactus curassavicus*.

- *Опунція біловолоса (Opuntia leucotricha)* – деревоподібний кактус висотою 3-5м. Листкові сегменти густо покриті білими волосками, довжиною 5-8 см. Квітки жовті, згодом перетворюються в ароматний їстівний плід.
- *Опунція фікус індійський (Opuntia ficus-indica)* або Індійська смоква – кущоподібний кактус із прямостоячим, здеревенілим сновним стеблом до 3 м висотою, сильно розгалуженим у верхній частині. Овальні сірувато-зелені сегменти покриті дрібними, рідко розташованими ареолами з жовтуватими, легко обпадаючими глохідіями і з одиночними білими колючками. На початку літа утворюються яскраво-червоні квітки. Плоди їстівні, червонуваті, щільно покриті глохідіями, без колючок.

- *Опунція головна або основна (Opuntia basilaris)* – кущоподібні кактуси із прямими і довгими стеблами, що гілкуються від основи, висотою до 1м. Овальні сегменти довжиною від 8 до 20 см з гарним сіро-блакитним відтінком. Ареоли бурувато-опушені з

нечисленними колючками. Квітки рожеві або червоні розпускаються на початку літа на дорослих кактусах.

- *Опунція Шері (Opuntia scheerii)* – куцоподібні кактуси з стеблами, що гілкуються біля основи, висотою до 1 м. Довжина зелено-блакитних стеблевих сегментів – 15-30 см. жовто-коричневі глохідії з 10-12 колючками.
- *Опунція опушена (Opuntia tomentosa)* – потужний кактус, який у природі досягає 5-6 м у висоту. Стеблевидні сегменти густо покриті опушеними ареолами з однією короткою колючкою. Квіти можна побачити тільки на старих рослинах. Цей вид опунцій часто використовується кактусоводами в якості підщепи.
- *Опунція довгошипа (Opuntia longispina)* – куцоподібні кактуси зі стеблами, що стеляться. Стеблеві сегменти невеликі, 3-4 см довжиною, формують ланцюжки. На буруватих ареолах — пучки червонуватих глохідій, безліч червоних крайових колючок і одна центральна, тонка і довга. На дорослих кактусах з'являються великі червоні або жовтогарячі квітки.

Опунції звичайні в колекціях квіткарів-аматорів і застосовуються як кімнатна квітка для озеленення невеликих житлових і офісних приміщень або створення квіткових композицій, наприклад кам'янистих гірок.

Догляд за опунцією

Місце розташування: для повноцінного росту і розвитку рослині цілий рік необхідно яскраве освітлення. Найкраще підходять для вирощування кактуса південні або східні вікна. Влітку рекомендується виносити на відкрите повітря, але слід поступово привчати до впливу прямих променів на рослину.

Температура: опунцію без особливих проблем можна вирощувати у звичайних кімнатних умовах, вона добре переносить літню жару. Разом з тим рослині необхідна прохолодна зимівля, яка повинна проходити при температурі не вище 5-7 °С. У решту часу створення якого-небудь особливого температурного режиму не потрібно.

Полив: у весняно-літній період полив опунції повинен бути помірним і проводиться в міру підсихання ґрунту в горщику, а в період спокою поливати кактус потрібно не частіше 1 рази на місяць. При температурі 5 °С - не поливати зовсім. Надлишок вологи може призвести до загнивання коріння рослини.

Вологість повітря: опунція не має потреби в обприскуванні, добре переносить сухе повітря приміщень.

Підгодівля: у період активного росту із квітня по вересень опунцію рекомендується підгодовувати 1 раз на місяць спеціальним добривом для кактусів.

Пересадження: пересаджувати опунцію потрібно навесні, але тільки якщо буде потреба, оскільки цей кактус погано переносить пересадження. Звичайно це робиться не частіше 1 рази в 3-4 року. Земляну суміш складають із листової і дернової землі, глини і піску (4:2:2:1) з додаванням невеликої кількості дрібної червоної цегли і товченого деревного вугілля. Або можна використовувати готовий субстрат для кактусів. Горщик слід брати неглибокий, але широкий.

Розмноження: найпростіший спосіб розмножити опунцію – це живцювання. Зріжте черешки-«вушка» влітку, щоб вони встигнули вкоренитися до осені і успішно перезимувати. Зріз присипте порошком товченого вугілля, і залиште черешки підсушуватися на 3-4 дня. Вкореняють кактуси в помірковано вологому прожареному піску. Бережіть черешки від прямих променів сонця, їм необхідний розсіяний світло.

Опунцію також можна розмножувати навесні насіннями, витягнутими із численних плодів, що з'являються після цвітіння. Залишіть насіння в теплій воді на добу для кращого проростання. Посів рекомендується робити в тепличці, при температурі 25-30°C, субстрат необхідно зволожувати з пульверизатора, буде потрібно додаткове освітлення лампами денного світла. Насіння проростають повільно і нерівномірно, проте сходи виходять великі і життєстійкі.

Шкідники: опунція може страждати від нападу кореневих нематод, що може призвести до швидкої загибелі рослини. Помітити появу цих мікроскопічних хробаків дуже складно, адже для цього потрібно оглянути коріння кактуса: при ураженні на них утворюються кулясті здуття. За допомогою гострого ножа слід вилучити всі уражені ділянки коріння. Після цього зробити гарячу кореневу ванну: на 10 хвилин помістити коріння в ємність із водою (45-50 °C), але уникати потрапляння води на кореневу шийку кактуса. Оброблене коріння потрібно посипати товченим деревним вугіллям. Надалі використовуйте тільки стерильні земляні суміші.